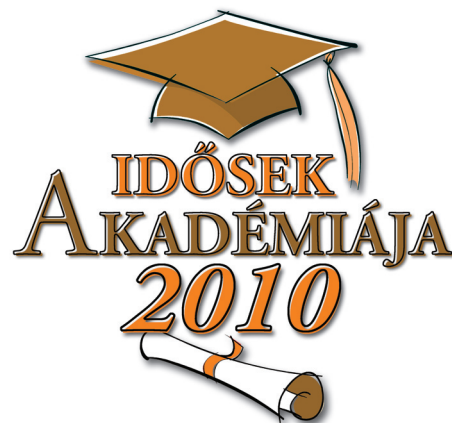

Bevezetés az Idősügyi Nemzeti Stratégiába

■ előzmények ■ a stratégia indokltsága, előkészítése ■ idősor ■ idősödő társadalom ■ idősopolitika az EU-ban és nemzetközi szinten ■ a fontosabb stratégiai célok

„... az idősödés kérdései a társadalom egésze számára jelentenek kihívást, és az egész társadalmat teszik próbára”

Simone de Beauvoir

a) Idősor és idősödő társadalom

Az Európai Unió időseinek száma az elmúlt 40 év alatt majdnem megduplázódott. Az előrejelzések szerint az idősor aránya a társadalmi korcsoportokon belül 2010-re eléri a 27%-ot.

A XXI. század egyik legpozitívabb eredménye a születéskor várható élettartam meghosszabbodása. A fejlett országokban ez az egyik legnagyobb társadalmi siker – és egyben a legnagyobb kihívás is. E kihívásra reagálva Magyarországon is szükséges az idősopolitika kialakítása. Magyarország népessége fogy, korösszetételében változik – idősödik. E változások ráirányítják a figyelmet a társadalmi szolgáltató-ellátó rendszerek hosszú távú fenntarthatóságára. A társadalmi és demográfiai változások hatására új szükségletek és új keresletek jelennek meg, melyre mind politikai, mind társadalmi, mind gazdasági és szolgáltatói szinten szükséges reagálni. Időszerűvé vált a társadalmi szemlélet formálása, a meglévő védelmi-szolgáltató rendszerek hozzáigazítása a demográfiai és a családi struktúrákban bekövetkezett változásokhoz, valamint mindazon intézkedések elindítása is, amelyek hozzásegítik a társadalom tagjait az aktív, biztonságos és méltó idősorhoz.

Az életkor meghosszabbodásával a népesség egyre nagyobb arányát alkotó generáció mind erőteljesebb társadalmi hasznosságának előmozdítása fontos feladat, megkerülhetetlenül fontos cél. Fontos, hogy a ma még fiatalabb generáció tagjai számára és a most idős generáció számára egyaránt pozitív lehetőségeket jelentsen a közeli és távoli jövő.

A növekvő élettartam hatással van a különböző ellátó és szolgáltató rendszerekre, nem elegendő egy-egy részterület fejlesztését kitűzni célul, a megnövekedett életkorból adódó kihívásokra átfogó változtatásokkal, stratégiaileg fel kell készülni.

b) Idősor fogalma

Fontos kérdés, hogy kit tekintünk idősnek?

Az „idősor” értelmezése több vonatkozásban is tárgyalható. Az, hogy ki milyen idős, kifejezhető az évek számával (kronológiai életkor), ugyanakkor például a biológiai életkor eltérhet ettől, hiszen az az egészségi állapot függvénye. Beszélhetünk pszichológiai életkorról, arról, hogy ki milyen idősnek érzi saját magát, vagy szociológiai életkorról, amelyen azt értjük, hogy a társadalom milyen idősnek tart valakit.

Magyarországon általában a nyugdíjazás időpontjától számítódik – társadalmi szinten – idősnek az ember. A nyugat-európai országokban, általánosságban 65–70 éves kortól tekintik idősnek az ott élőket. Az Idősügyi Nemzeti Stratégiában az Egészségügyi Világszervezet életkor szerinti felosztását használjuk. E felosztásban

- a 60–74 év közöttiek az idősödők,
- a 75–89 évesek az idősök,
- a 90 év fölötti személyek a nagyon idősök – őket hívjuk a magyar nyelvben egyszerűen „aggoknak”.

A Stratégia szempontjából e három korcsoportot együttesen tekintjük idősnek, (bár a hazai munkaerő-piaci sajátosságok okán – a munkavállalás területén – már a 45 éven felüliek is szenioroknak nevezik – de erről bővebben majd a foglalkoztatási fejezetben szólunk).

c) Előzmények, a stratégia indokltsága, előkészítése

Magyarországon – noha több jó kezdeményezés történt az elmúlt időszakban – az időspolitikát átfogó tervezése az Idősügyi Nemzeti Stratégia elfogadását megelőzően – nem történt meg. A nemrégiben elfogadott Stratégia elkészítését kormányokon átívelő, több éve tartó kutatások, elemzések, műhelymunkák előzték meg:

- a 2001-ben az Idősügyi Tanács által kidolgozott Idősügyi Charta – melynek alapvető elvei képezik jelen Stratégia vezérfonalát –
- a Kormányzati Idősügyi Nemzeti Cselekvési Terv (KINCS)
- a Nyugdíjasok Országos Képviselőtestületének 4 éves Érdekvédelmi Stratégiája,
- a „Javaslat Nemzeti Idősügyi Stratégia megalkotására” című tanulmány a mostani Stratégia alapjait fektették le.

Szakterületi munkacsoportok

2008-ban kapott felkérést az Idősügyi Tanács a

Nemzeti Idősügyi Stratégia megalkotására. A Tanács által delegált tagok, illetve szakértők 14 tematikus munkacsoportot alkottak egy-egy szakterülethez kapcsolódva: több mint 100 fő vett részt – szakértők, gyakorlati szakemberek, kutatók – a munkacsoportok munkájában. A 14 tematikus munkacsoport az idősök életkörülményét, életminőségét illetően leginkább meghatározó szolgáltató és védelmi rendszereket vették figyelembe.

A szakterületi munkacsoportok tevékenysége felölelte a

- jogbiztonság,
- kommunikáció, nyilvánosság,
- képzés, élethosszig tartó tanulás,
- egészségügy, rehabilitáció, mentális egészség,
- szociális ellátások,
- nyugdíjügy,
- foglalkoztatás,
- kultúra-közművelődés,
- sport-rekreáció,
- strukturált szabadidő-eltöltés,
- esélyegyenlőség, társadalmi kirekesztődés megelőzése,
- életútmodell,
- önkéntesség,
- generációk közötti együttműködés területeit és kapcsolódási pontjait.

Stratégia alkotás

Általánosságban elmondható, hogy a stratégiák elkészítése és kivitelezése többlépcsős folyamat. A stratégiaalkotás folyamata:

- első lépésében a helyzetfeltárás és a problémák, fejlesztendő területek számbavétele történt
- ezt követően az elérendő célok kerülnek megfogalmazásra.

A Stratégia egyik legfontosabb feladata a helyzet-elemzés és elérendő célok megfogalmazásához kapcsolódóan

- a célok, azaz a jövőkép (célállapot) felvázolása, az időspolitika megalapozása.

A jövőkép egyben meghatározza azt a mozgásteret is, amelyet a következő lépésben

- a prioritások megfogalmazásakor kell figyelembe venni.

A jövőkép megfogalmazása, majd az ebből kialakított prioritások meghatározását követő lépés a

- cselekvési tervek kidolgozása a megvalósítás érdekében.

A cselekvési tervek kidolgozását követő feladat, hogy hogyan, mi módon történik a cselekvési tervekben megfogalmazott feladatok

- gyakorlati megvalósítása.

A cselekvési tervek megvalósítását követően szükséges a

- gyakorlati eredmények ellenőrzése (monitoring), amely lehetővé teszi, hogy a kitűzött célok és a megvalósulás eredménye összehasonlítható legyen, s ha szükséges további lépések kerüljenek megfogalmazásra a cél elérése érdekében.

Az Idősek Akadémiájának küldetése

Az Idősügyi Nemzeti Stratégia tartalmazza a helyzetelemzést, az elérendő célokat, az időspolitikai jövőkép megfogalmazását, a prioritások felvázolását. Az Idősek Akadémiája teremti meg az alapjait a cselekvési tervek kidolgozásának.

Az Idősügyi Nemzeti Stratégia elkészítésével az volt a fő cél, hogy kerüljön megfogalmazásra a hazai időspolitika, mely rugalmas (flexibilis) és hatékony időspolitika, úgy, hogy építsen az idősek, a társadalom, illetve a szolgáltató és humánvédelmi rendszerek résztvevőire, így a szolgáltatásokat igénylők szükségleteire és véleményére egyaránt.

A szakterületi munkacsoportok által elkészített

tanulmányokból és a fentebb felsorolt háttéranyagokból, nemzeti és EU-s szakanyagokban foglaltak figyelembe vételével került összeállításra a Stratégia, több mint 1000 oldalnyi szakanyagból.

d) Időspolitikai az EU-ban és nemzetközi szinten

Az Európai Unió Szociálpolitikai Ütemterve célkitűzésként határozza meg a humánszolgáltatások modernizálását és fejlesztését a társadalmi és de-

mográfiai struktúrák változásaira adott válaszként úgy, hogy a védelem szerepe produktív tényezőként jelenjen meg.

Az Európai Bizottság 2002 márciusában kiadott dokumentumában rögzíti, hogy „az idősödési politikáknak széles életpályát és a társadalomra kiterjedő közelítést kell elfogadniuk, figyelembe véve az ENSZ globális kezdeményezéseit és alapelveit”.

Az ENSZ 1991-ben elfogadott, idős emberekkel kapcsolatos alapelveiben az áll, hogy olyan időspolitikákra van szükség, amely az egész élet során biztosítja a:

- I. függetlenséget,**
- II. részvételt,**
- III. gondoskodást,**
- IV. önmegvalósítást,**
- V. méltóságot.**

Az Idősügyi Nemzeti Stratégiában foglaltak összhangban vannak az ENSZ alapelveivel, az Európai

Unió törekvéseivel, a Társadalmi Befogadásról szóló közös Memorandummal, a Lisszaboni Stratégiával, a Berlieni Nyilatkozattal, az AGE vezér-elveivel, Madridi Nemzetközi Cselekvési Tervvel, az ENSZ Egészségügyi Szervezete, a WHO által 2001-ben publikált, az idősügyi politikát meghatározó alapidokumentumával, melynek címe az Aktív Időskor (Active Ageing – Policy Framework). Ez utóbbi dokumentum azért jelentett igazi áttörést, s azért meghatározó ma is idősügyben, az idősödés-politikák alakításában, mert először gondolkodik az idős emberről a maga emberi teljességében. Kihangsúlyozza, hogy a figyelmet az emberi élet kiteljesedésére kell fordítani és nem kizárólag a szociális és egészségügyi vonatkozásokra leszűkíteni.

Az uniós tagállamok elsődleges feladata az államadósság csökkentése, a foglalkoztatás javítása, ezen belül az idősök aktivitásának elősegítése, valamint a termelékenység növelése. Indokolt és elkerülhetetlen a nyugdíjrendszer, az egészségügy és a szociális ellátás rendszerének újragondolása, fejlesztése, e területek összehangolása, és minden olyan más terület középpontba helyezése, mely az idősödők és idősök életminőségét közvetlenül befolyásolja, így az élethosszig tartó tanulás, szabadidő eltöltés, önmegvalósítás, életöröm, esélyegyenlőség valamint a nyitott és versenyképes informatikai gazdaság fejlesztése.

e) A fontosabb stratégia célokról röviden

„Semmilyen szél sem kedvező annak, aki nem tudja, milyen kikötőbe tart.”

Seneca

Az Idősügyi Nemzeti Stratégiában a cselekvés iránya, az elérendő célok, valamint a célokban megfogalmazottak eléréséhez szükséges fejlesztendő területek kerülnek meghatározásra. A magyarországi idősopolitika egyik legfontosabb megoldandó kérdése az időskorúak esélyegyenlőségének megteremtése az élet valamennyi területén.

Ma még sok idősebb ember ki van téve a társadalmi kirekesztés valamelyik kockázatának: elszigetelődés, az ellátásokhoz való hozzáférés akadályozottsága, a társadalom viszonyulása az időskorhoz, a média, kommunikáció területén.

A Stratégia alapvető irányelve és az idősopolitikai fejlesztés egyik célja, hogy az időskorúak jól-léte szempontjából a személyre szabott szolgáltatások széles köre álljon rendelkezésre, figyelembe véve azt, hogy az időskorú személyeknek egyénenként eltérő társadalmi és kulturális szükségleteik vannak. Az idősöknek úgy kell hozzáférniük a különféle szolgáltatásokhoz, hogy azok leginkább igazodjanak a saját szükségleteikhez (a „se többet, se kevesebbet, mint amire éppen szükség van” elv érvényesítése). Az idősök számára minőségi szempontok alapján is ismereteket kell nyújtani a szolgáltatások biztonságáról, megbízhatóságáról, hozzáférhetőségéről és felhasználóbarát voltukról. Az idősök számára többféle módon – így képzésekkel is – kell az önellátás és az életminőségük megőrzésével kapcsolatos ismereteket biztosítani. Meg kell teremteni a feltételeit az élethosszig tartó tanulásnak, az öngondoskodás lehetőségeinek és az önkéntesség szélesebb körű kiépítésének, a generációk közötti együttműködés lehetőségeinek bővítését is.

Társadalmi szemléletformálás

A Stratégia lényege egy társadalmi szemléletváltás elfogadtatása és érvényre juttatása, mely szerint az idősödésről való gondolkodásban és idősokról való gondoskodásban a korábbi veszteségekre történő összpontosítás – deficitmodell – helyett a meglévő képességek megőrzése, szunnyadó készségek előhívása – fejlődésmodellben – szükséges gondolkodni és cselekedni.

Az Idősügyi Nemzeti Stratégiában elsődleges célcsoportot képeznek a mai idősebb generáció tagjai. Rá kell azonban mutatni, hogy az aktív időskor lényege éppen a generációk közötti szerves kapcsolatban és kölcsönös támogatásban rejlik. Így a középkorú és a fiatalabb generációk számára sem közömbös az idősök aktivitása, életminősége, ezáltal az ő majdani saját időskoruk lehetőségei. A középgenerá-

ciók jövőképét és így az idősödéshez kapcsolódó beállítódását is nagyban befolyásolja, hogy milyen időskorra számíthatnak.

Az Idősügyi Nemzeti Stratégia ezért nem csak az időseket, hanem a középkorúakat, és a 30 éven felüli nemzedéket is megszólítja, célkitűzéseivel hatni akár rájuk, hiszen a sikeres idősödést már igen korán meg kell alapozni. Fontos, hogy a ma még fiatalabb (30 éven felüliek) generáció tagjai számára és a most idős generáció számára egyaránt pozitív lehetőségeket jelentsen a közeli és távoli jövő. Az életkor meghosszabbodásával a népesség egyre nagyobb arányát alkotó idős generáció mind erőteljesebb társadalmi hasznosságának előmozdítása fontos feladat, megkerülhetetlenül fontos cél. A társadalmi szemléletváltással el kell érni, hogy az időskorúak ne homogén csoportként legyenek elismerve, hanem kerüljön felismerésre, hogy az időskorúak olyan heterogén, sokszínű társadalmi csoportot alkotnak, akiket erőforrásként kell kezelni. Az aktivitásukat és függetlenségüket megőrző idősödő és idős emberek jelenlegi és jövőbeni generációi értékes és sok tekintetben még nem feltárt erőforrásokat jelentenek a gazdaság és a társadalom számára.

Az idősödés pozitív felfogásának érvényre juttatásához az időskorúak tudását, bölcsességét és készségeit is szükséges beépíteni a szolgáltató rendszerek működtetésébe, valamint el kell ismerni hozzájárulásaikat a közjóhoz, például a háztartások, szomszédságok közötti segítő kapcsolatok méltánylása révén.

Az önkéntes tevékenység további fejlesztésével elő kell mozdítani a lakóközösségi alapú önkéntes mozgalmakat, a fiatal és idősebb korú személyek együttműködését egymás segítésében. Az önkéntesség erősíti a generációk közötti kapcsolatokat, a tudások és tapasztalatok átadását, az értékek és az alkotó problémamegoldó készségek továbbörökítését.

Lényeges eleme tehát a Stratégiában a szemléletformálás szükségességének és hasznosságának kihangsúlyozása, hiszen a társadalomba való bevonás, az emberi képességek fejlesztésének fejlesztése egyúttal előmozdítja a gazdasági dinamizmust, a társadalmi stabilitást és a generációk közötti szolidaritást is.

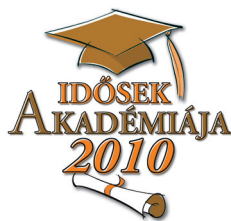
Pozitív kép

A Stratégiában megfogalmazottak rámutatnak arra, hogy a társadalmi szemlélet változtatása azért is szükséges, mert a generációk közötti együttműködés alapja egy jól funkcionáló társadalomnak, ez pedig segít előmozdítani az időskorúakról és életükről egy differenciáltabb és változatosabb kép kialakítását. Egy olyan kép kialakítását, amely jobban tükrözi a valóságot, mint a jelenlegi, s egyúttal csökken az idősekről kialakított negatív sztereotípiák térnyerése. Ezért az időspolitikai célkitűzések területén is támogatni kell az időskorúakat abban, hogy a társadalom minden korosztálya számára tudatosabbá tegyék az idősödés pozitív vonatkozásait.

Az idősekre fókuszálva tovább kell erősíteni a társadalmi kommunikációs csatornákat és a társadalmi joggyakorlatok átvételét. A Stratégia minőségi-szaktapolitikai fejlesztési irányvonalakat határoz meg, melyek célja, hogy megakadályozzák az idősek társadalmi kirekesztődését, fokozzák az érintettek bevonását és az e céllal történő együttműködések fejlesztését a különböző szektorok (kormányzati, nonprofit, for-profit, informális közösségek), a különböző szaktapolitikák és különböző szolgáltató partnerek között. Az idősödő és idős emberek szükségleteinek biztosításához tovább kell erősíteni az állami, a civil szféra, a for-profit szektor, a magán-személyek, az idősek ellátásában érintett szakmák (interszektoriális), a humányszolgáltató rendszer egyes tagjai (intraszektoriális) közötti folyamatos párbeszédet és együttműködést.

2034-ig tervezünk

Az Idősügyi Nemzeti Stratégia hosszú távú célkitűzései – tekintettel arra, hogy igen sokrétű és átfogó változásokra van szükség – 2034-ig kerülnek megfogalmazásra. Az Idősügyi Nemzeti Stratégiában az időspolitika vonatkozásában a szükséges beavatkozások iránya, az elérendő célok, valamint a célok eléréséhez szükséges fejlesztendő területek kerülnek meghatározásra.

A Stratégia céljainak megvalósításához rendelkezésre álló 25 éves időkeretet célszerű két ütemtervre bontani, ahol

**az I. ütemterv 2010–2022-ig,
a II. ütemterv pedig 2023–2034-ig
tervezhető.**

Cselekvési terv

A Stratégiában megfogalmazott célok eléréséhez az ütemterveken belül rövidebb időtartamú – 3 éves – cselekvési tervek kidolgozása szükséges a későbbiekben. Így biztosítható, hogy a Stratégia megvalósításának ütemezése követni tudja az ország gazdasági fejlődését, alkalmazkodjon a társadalom- és gazdaságpolitikához, lehetőséget biztosítva a mindenkori kormánynak arra, hogy az aktuális gazdasági-társadalmi környezethez viszonyulva határozza meg a fejlesztéshez szükséges beavatkozási feladatokat, s a cselekvési tervek kidolgozásába be tudja vonni az érintett korosztályokat, az időseket. Idősügyi Nemzeti Stratégia megvalósításban építeni kíván az idősek véleményére, az idősellátáshoz kapcsolódó gyakorlati szakemberek tudására, a meglévő hazai és adaptálható külföldi „jó gyakorlatokra” annak érdekében, hogy a Stratégiában megfogalmazott irányelvek a gyakorlati munkában alkalmazhatók legyenek. Az Idősügyi Nemzeti Stratégiában megfogalmazott időspolitikai jövőkép, a célok elérését szolgáló fejlesztendő területek számbavétele mind megelőző (pro-aktív), mind a jelenle-

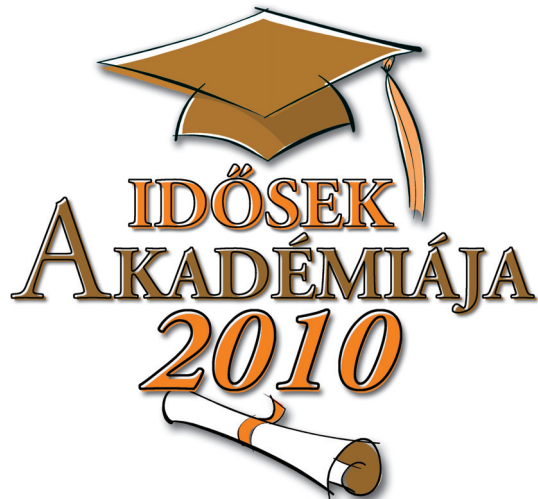
gi helyzetre választ adó (reaktív) megközelítéseket tartalmaznak.

Megvalósítás

A Stratégia állami, társadalmi, politikai és egyéni szinten határozza meg a fejlesztendő területeket. A Stratégia tartalmaz néhány konkrét javaslatot, melyeket javasolt azonnal, 2009-ben elkezdni megvalósítani. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a Stratégiában foglaltak komplex gyakorlati végrehajtását 2010-től lehet megkezdeni – cselekvési tervek kidolgozásával. Az Idősügyi Nemzeti Stratégia ősszel került a Parlament által elfogadásra, 323 igen szavazattal, 81/2009 (X.2.) számú határozatban.

Az Idősügyi Nemzeti Stratégia prioritásai

- Aktivitását és függetlenségét, társadalmi presztízsét megőrző idősödő és idős ember
- Biztonság és megfelelő életminőség, a betegségek kockázatának alacsonyan tartása, az emberi méltóság megőrzése és a funkcionális önállóság elősegítése
- Élethosszig tartó fejlődés, törekvés az életöröm, az autonómia megőrzésére és az ön megvalósításra
- Társadalmi részvétel és bevonódás, közösségi megbecsültség növelése
- Esélyegyenlőség, pozitív reakciók az idősödés és a hosszabbéletűség társadalmpolitikai kihívásaira, fellépés az ageizmus ellen)

Kulcsszerepben az Akadémia

A 2034-re kitűzött célok eléréséhez szükséges cselekvési tervek előkészítésében az Idősek Akadémiája hallgatóira is számítunk.

Az Akadémia hallgatói lehetőséget kapnak arra, hogy:

- **A)** a Stratégiában meghatározott fejlesztendő területek közül egyrészt meghatározzák azt az 5 legfontosabbat, melyek vonatkozásában saját véleményük szerint cselekvési terveket javasolnak kidolgozni,
- **B)** másrészt az összes felsorolt fejlesztendő terület vonatkozásában a saját környezetükben, településükön összegyűjtik azokat a működő helyi gyakorlatokat, és kezdeményezéseket, melyek a Stratégiai prioritásokban foglalt megvalósítást konkrétan segíthetik.

A Stratégiában foglaltak megvalósítása a társadalom valamennyi csoportját érinti – a fiataloktól a nagyon idősökig. A Stratégiában megfogalmazott időspolitikának megvalósítása lehetővé teszi az idősök önbecsülésének növelését, méltóságának megővését, valamint a társadalom többi korcsoportja részéről az idősökkel szembeni tisztelet növelését.

Számítunk ebben az Önök aktív közreműködésére!

IDŐSÜGYI NEMZETI STRATÉGIA

Prioritások

Esélyegyenlőség,
pozitív reakciók
az idősödés és
a hosszabbéletűség
társadalompolitikái
kihívásaira, fellépés
az ageizmus ellen

Társadalmi
részvétel és
bevonódás,
közösségi
megbecsültség

Élethosszig tartó
fejlődés, törekvés
az életöröm,
az autonómia
megőrzésére és az
önmegvalósításra

Biztonság és
megfelelő
életminőség,
a betegségek
kockázatainak
alacsonyan tartása,
az emberi méltóság
megőrzése és
a funkcionális
önállóság
elősegítése

Aktivitását és
függetlenségét,
társadalmi
presztízsét
megőrző idősödő
és idős ember